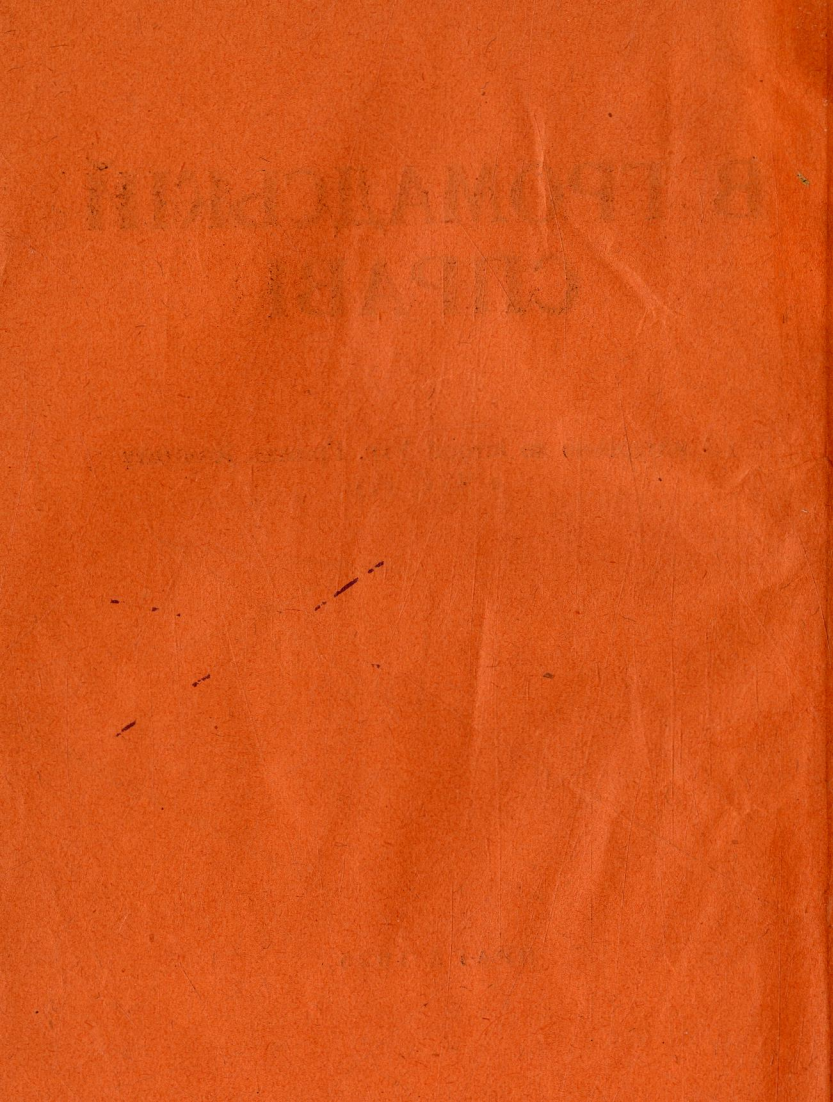

В ГРОМАДСЬКІЙ СПРАВІ

(З матеріалів до історії Укр. Громад. Комітету
в Ч. С. Р.)

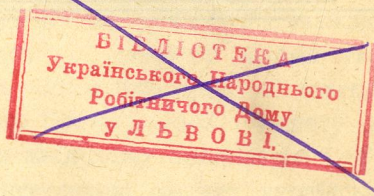
ПРАГА 1925

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

В ГРОМАДСЬКІЙ СПРАВІ

(З матеріалів до історії Укр. Громад. Комітету
в Ч. С. Р.)

ПРАГА 1925

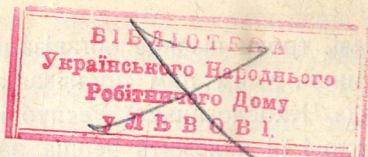
13 (H 69 = 92) 61

Друковано в графічно-мистецькому
підприємстві Ант. Граздири,
Praha - Smíchov, Přemyslova 16.

Львівська державна
наукова бібліотека

№

6403

В пражському журналі „Нова Україна“, що видається п. п. Микитою Шаповалом, М. Галаганом та Н. Григорієвим, ведеться систематична акція з метою внесення остаточного розладу між українською еміграцією. Головні удари свого пера звернули п. п. видавці „Н. У.“ проти тих людей, з якими вони ще до недавня співпрацювали, як на сторінках тоїж „Н. У.“ так і на ґрунті Українського Громадського Комітету в Празі. Підписані під цією заявою, згадані в статтях „Нової України“ (книга II і III за 1925 р.), вважають своїм обов'язком подати до ширшого відома українського громадянства головніші причини незгодин в середині Українського Громадського Комітету, які привели до упадку цю заслужену організацію.

В липні 1921 р. невеликою групою українських емігрантів було засновано в ЧСР. Український Громадський Комітет. Засновання цієї організації прийшло в час, коли уряд ЧСР. виявив охоту прийти з всебічною культурною допомогою ріжно-національним емігрантам із Східної Європи, які шукали собі притулку на гостинній території цієї держави. В тому ж році був заснований російський „Земгор“ в

Празі, трохи пізніше організації козацтва, кубанців та інші. Усим цим організаціям прийшла гостинна влада Чехословацької Республіки з можливою допомогою і їй належить перша заслуга за те все, що перелічені організації зробили доброго за весь час свого перебування на території цієї держави. Уперте змагання кількох людей з української еміграції, яким припала роля бути на чолі Українського Громадського Комітету, приписувати заслуги за культурні придбання української еміграції своїм особам і безцеремонна автореклама своїх заслуг на цьому полі, грішать іцо найменше необ'єктивністю.

Група осіб, яка заснувала У. Г. Комітет, поклала в основу нової організації переконання, що після мілітарних неудач української справи, треба, одкидаючи на бік всякі комбінації про „визволення України“ при допомозі мілітарної інтервенції сторонніх сил, використати перебування на еміграції для широкої акції по підготовці інтелектуальних провідників та організаторів нового життя на Україні.

Завдяки співчуттю чехословацьких урядових й громадських кол до культурних потреб української нації і зокрема її еміграції, Українському Громадському Комітетові пощастило здійснити багато з програми, яка була ним намічена. Окрім матеріальної підтримки емігрантам, була дана можливість розвинути культурно-творчу роботу. Було засновано:

Українську Господарську Академію, Український Вищий Педагогічний Інститут, Українські Матуральні Курси, які згодом перетворено в середню школу; була дана можливість працювати при УГК також іншим культурним організаціям. До праці в цих установах і організаціях було закликано значну кількість інтелігентних сил, з рядів яких і поповнювався весь час склад членів УГК, по своєму ідеологічному напрямку переважно людей соціалістичного й демократичного, а в національному розумінню, соборницького світогляду. Головою Управи УГК від його заснування був Микита Шаповал, а 2-ма другими членами від р. 1921 Н. Григорійв та від р. 1923 М. Галаган.

Виборні органи УГК та службовий персонал вклали багато ідейно-ініціативної, та чорно-буденної праці на здійснення завдань намічених УГК. З боку загалу членів Комітету Управа, користуючись довірям зустрічала всебічну підтримку, і це значно спричинилося до розмаху діяльності УГК. Але з другого боку майже безмежне довірря загалу членів до Управи на протязі довгого часу, як видно з дальшого перебігу подій, виробило у членів Управи переконання, що Український Громадський Комітет це є вони - члени Управи. Ці негативні риси членів Управи виявилися особливо з поширенням сфери діяльності і впливів УГК.

З заснованням високих шкіл, з ростом матеріального та ідейного значіння Комітету, в круг завдань Управи увійшли обовязки дуже складного характеру, які вимагали значного громадського такту: зверхне адміністративне керування науковими установами та культурно-громадськими організаціями. Для виконання цього завдання Управа УГК не виявила потрібних здібностей та доброї волі, вона не зуміла встановити з колеґіальними органами обох високих шкіл спільної мови та тісного ділового звязку. Персональні відносини між членами Управи й представниками шкіл стали остільки важкі, а ділові стосунки остільки формальні, що живу творчу роботу переводити ставало неможливим. Загальні Збори УГК все частіше були примушувані займатися реґулюванням цих відносин. Стоячи на ґрунті ображеного самолюбства і за всяку ціну особистої зверхности та фактично монополізуючи для себе особисто право прямих зносин українських наукових установ з урядовими чинниками ЧСР, Управа, постійним висуванням своїх особистих заслуг та принижуванням так само видатної і національно-корисної праці інших людей, постійним неповажним підкреслюванням при кожній дрібній нагоді своїх суверенних справ над інституціями, створила невиносиму атмосферу в життю української еміґрації. Розрив стосунків з Українською Госпо-

дарською Академією та її формальне відділення від УГК були першим видимим наслідком цих відносин. Після відділення Академії Управа УГК пророкувала їй швидкий розпад та занепад. Коли ж Академія й надалі успішно розвивалася — Управа, ставши в позу ображеної, загострювала стосунки між членами УГК та українським громадянством на еміграції. До подібних наслідків довело опікування Українським Педагогічним Інститутом; на взаємовідносинах між УГК та Українським Університетом ми вже й не будемо спинятися... Така розкладова робота Управи УГК підривала моральний авторитет Комітету викликаючи апатію навіть серед найбільш прихильних до Комітету та енергійних його членів.

Від 1924 р. стало видно, що наближається кінець матеріальної підтримки емігрантських громадських установ в ЧСР. З поступовим зменшенням матеріальних засобів Комітету ситуація вимагала більшої інтензивності в праці, для довершення в межах можливості пляну діяльності Комітету. Це відчувалося всіма, не відчула цього однаке Управа. Почуваючи критичне відношення до своїх методів праці в більшості членів УГК і не бачучи блискучих матеріальних перспектив в УГК, Управа, способом який не практикується ні в одній з колективних організацій, звернула всю свою енергію на ліквідацію Комітету, одночасно переходячи особисто на пра-

цю в новостворенній ад hoc установі — Інституті Громадознавства.

В настирливому бажанню керуватися лише своєю волею, а не думкою членів УГК Управа не в інтересах УГК та української еміграції, про що свідчать факти, дійшла до насильства над постановами Загальних Зборів Комітету. Так вона поступила в справі рішення Заг. Зборів УГК про спосіб відділення Пед. Інституту, в справі передачі їдальні „Українська Хата“ кооперативному т-ву „Укр. Самопоміч“, в справі бібліотеки, яку Управа передала Інституту Громадознавства, в справі помешкання, яке пішло теж туди і т. ин. Без Заг. Зборів і навіть всупереч їх виразним постановам, без ліквідаційної комісії, отже з порушенням статута, Управа фактично зліквідувала в швидкому часі за першу половину 1925 р. Український Гром. Комітет. На всі запити була відповідь *ex post*, що так мовляв хоче міністерство ...

Таке неймовірне свавільство, безумовно неможливе в нормальних часах і на своїй землі, привело до цілковитого занепаду авторитету УГК. Немалу роль відіграв тут і відомий факт брутального поводження Миколи Шаповала (брата голови Управи УГК) у внутрішніх відносинах в Комітеті: Управа, всупереч виразному домагання членів УГК, не хотіла довести цю справу до громадського суду

Бачучи признаки розкладу, члени УГК ще з половини 1924 р. почали здержану річеву критику методів керування справами, які почала заводити Управа (звіт Ревізійної Комісії УГК за 1923 р.). Особливо виразні форми прибрали ці критичні голоси на чергових Заг. Зборах УГК в листопаді 1924 р. Це очевидно прискорило рішення Управи УГК про його ліквідацію і перехід на зарання заготовлені позиції. І справді в осени 1924 р. було засновано Інститут Громадознавства. Рівночасно пішла прискореним темпом акція по ліквідації УГК при повній ігнорації зверхнього органу — Загальних Зборів. Загальні Збори УГК скликаються лише на вимогу членів Комітету. Чергові інформаційні загальні Збори УГК що відбулися 22 лютого 1925 р. висловили Управі недовірря та обрали окрему Комісію, якій доручено було вияснити можливість дальшої праці Комітету.

Становище цієї Комісії, якій між иншим доручено вести переговори з урядовими чинниками ЧСР, було дуже важке, бо розкривати внутрішні справи Комітету перед чужими й офіційними чинниками вона не вважала можливим. Через те реальних наслідків праця Комісії немала, бо вплинути на поступовання Управи можна було лише волею Загальних Зборів, а Управа явно не бажала визнавати авторитет цього органу. Одержавши заяву недовірря,

Управа всеж залишилась на своєму місці, як виявилось пізніше, для того щоби довершити діло ліквідації Комітету. Інформаційні Загальні Збори, які по статуту мають відбуватися що 2 місяці — не скликалися; скликання річних Загальних Зборів, які по приписах статуту мають відбуватися не пізніше 1 го квітня, затягнуто аж до кінця червня місяця, коли УГК фактично вже було зліквідовано Управою його. Скликаючи ці збори на 25 червня 1925 р., Управа допустилася нечуваного в громадським житті вчинку: зробила постанову про позбавлення членських прав майже половини членів УГК, чим думала створити для себе сприятливу конюктуру на Загальних Зборах і штучно одержати на папері те громадське довір'я, яке вона вже давно утратила не тільки по за Комітетом, а й в самому Комітеті. Але навіть скликані таким способом Загальні Збори 25 червня не похвалили поступовання Управи, ставши в оборону етичних принципів в громадському житті і наказали Управі скликати найдалі до 15 липня правосильні Загальні Збори з приверненням членських прав усім особам, яких Управа цих прав хотіла позбавити. Управа і цю постанову загальних Зборів зігнорувала. І треба було аж категоричної колективної вимоги 36 членів УГК, щоб Загальні збори були скликані нарешті на 8 серпня 1925 р. Одначе й ці Загальні Збори були скликані з порушенням вимог 36 членів

УГК — (відбулись в час, коли значна кількість членів УГК роз'їхалась з Праги).

Річні загальні Збори дня 8 серпня були призначені для вислухання звіту за рік 1924 і вибору нових органів управління. Рівно день перед Заг. Зборами, 7 серпня, Управа мала вже в руках рішення Міністерства Закордонних Справ про припинення діяльності УГК. Цього паперу однак Управа Зборам не подала до відома, також звіт зі своєї діяльності не збиралася складати, зате вела 7-ми годинну обструкцію проти т. зв. „опозиції“, до якої зачислила передовсім членів Ревізійної Комісії (п. п. Шрамченка, Ріпецького й Тимченка), безпідставно обвинувачуючи їх в підготовці наступу на „законну владу“ (Управу). Другий удар вона присвятила особі п. Богацького, опираючись на неточно складеному протоколі одної наради членів УГК, що тодіж на Зборах було спростовано та занесено до протоколу Загальних Зборів. Коли ж напади Управи були на місці одбиті, зокрема, коли всіма присутніми було однодушно спростовано, що п. Богацький не то що не мав наміру присвоїти собі кіоск, котрий був ним заснований при УГК, а навпаки, він сам просив Загальні Збори УГК, а ще раніше в писаній формі (25/XI 1924., відмовна відповідь Управи 4/XII 1924.) і саму Управу вирішити долю цього кіоску, п. п. Члени Управи скористали з нагоди, щоби вдати ображених і залишити Заг.

Збори. Такою нагодою їм здався момент, коли п. Богацький заявив на адресу Управи, що Заг. Збори ще в м. лютому 1925 р, зігнорували Управу, висловивши їй недовірря, одначе Управа не одійшла од влади. На тому перервані були Заг. Збори і скоро після них поширена була чутка про те, що Гром. Комітет ліквідовано Мін. Зак. Справ ЧСР по докладу поліційного комісара, що був на цих зборах. Однак факти показують инше: на слідуючих Заг. Зборах УГК, 9 вересня, член Управи М. Галаган на запитання одного з членів УГК відповів, що відношення Міністерства про ліквідацію УГК датовано 6 серпня, Управа його одержала 7 серпня (Заг. Збори відбувалися 8-го серпня).

Докінчення Загальних Зборів, розпочатих 8 серпня, відбувалося 9-го вересня; вислухавши звіт Управи за рік 1924 і прийнявши його до відома, Загальні Збори вимагали від уступаючої Управи складення звіту за рік 1925 (а саме за час, коли Управою були зроблені головні порушення статуту і постанов Загальних Зборів). Тим часом Управа того звіту не подала, а коли була прийнята пропозиція про заходи для збереження Україн. Громад. Комітету й надалі член Управи, п. Галаган, демонстративно залишив збори, підкресливши тим виразно, що на думці Управи, було знищення Українського Громадського Комітету.

Звіту Управи за рік 1925 члени УГК так і не діждалися; іменовані волею Міністерства Закордонних Справ ЧСР ліквідаторами УГК б. члени Управи не думають більше скликати Загальних Зборів Комітету. Вони одійшли, не здавши розрахунку за найважнійший період своєї діяльності перед членами тої громадської організації, яка довіряла їм провід нею і в свій час наділила своїм довір'ям.

Одійшовши вони почали на сторінках „Нової України“ кампанію з метою вибілення своїх проти-громадських вчинків. Як за весь час своєї боротьби із Загальними Зборами УГК, так само і в своїй пресовій боротьбі, б. 3 члени Управи УГК придержуються випробованого способу, — замість відповідати на закиди, які проти них підносить громадянство, вони обвинувачують саме громадянство. При цьому вони не зупиняються перед самими низькими засобами боротьби.

Книжка 2-га „Нової України“ за 1925 р. поставила своїм завданням пересвідчити читача що противники б. Управи УГК це „грабіжники і злодії народного добра“. Одначе по всьому видно, що цей аргумент не переконав читачів, бо 3-тя книжка „Нової України“ за рік 1925 вжила вже иншого аргументу: вона прибігла до способу, досі непрактикованого на пражському українському ґрунті — до політичного доносу.

Мовляв, уся „озозіція“ в УГК це були большевицькі агенти і „сменовеховці“.

Відповідати на цей безсовісний наклеп вважаємо недостойним. Про лінію, яку заступають в громадському, національному і політичному життю підписані, як також загальні членів б. Україн. Громадського Комітету — свідчить їхня діяльність сама за себе. П. п. видавці „Нової України“, вживши цієї зброї, дали доказ що вже переступили межу дозволеного в громадській полеміці і стали між тими, з якими не полемізує жадна чесна і гідна громадська особистість. А разом з тим підтвердили правильність цілого поступовання т. зв. „опозиції“.

Ми, що згадані поіменно в писаннях „Нової України“, вважаємо своїм громадським обов'язком подати до відома ширшого кола українського громадянства дійсний перебіг подій, які знищили Український Громадський Комітет. Неможемо не висловити жалю з того приводу, що таким сумним епілогом кінчилося діло начате в добрий час і з найкращими інтенціями. Не йдемо шляхом видавців „Нової України“, не будемо мішати з болотом осіб, котрі вибрали нас за ціль своїх атак. Признаємо й сьогодні заслуги тому, хто спричинювався до розцвіту діла УГК, в тім числі і членам б. Управи; однак вважаємо своєю повинністю боротися проти на-

вали деморалізації і безконтрольної самовлади, коли вони починають затроювати громадську атмосферу.

Докладніший матеріал з наведенням документів та ширшим представленням подій і фактів буде дано у відповідному місці, коли на це настане час.

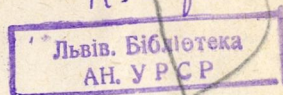
*Богацький П., Гордієнко Г., Денисенко Г., Іваненко Е.,
Коберський К., Михайловський О., Омельченко Г.,
Остапович М., Паливода І., Прокопів І., Рінецький С.,
Скидан М., Тенянка П., Тимченко М., Чернявський А.,
Шрамченко Л.*

У Празі.

20. XII. 1925.

11.373.

РЛ 6703
у